

CCIODH

Comissió Civil Internacional d'Observació dels Drets Humans

Mèxic

Preinforme 16 de febrer – 3 de març de 2002

Introducció

Aquest document és l'informe de la Comissió Civil Internacional d'Observació pels Drets Humans (a partir d'ara CCIODH), sobre la tasca realitzada durant la seva tercera estada a Mèxic, entre els dies 16 de febrer i 3 de març de 2002. El document recull les impressions de la Comissió Civil Internacional d'Observació pels Drets Humans obtingudes a partir de les peticions, queixes i aspiracions que ens han fet arribar les comunitats visitades, així com les opinions recollides en entrevistes mantingudes amb diversos interlocutors.

Es tracta d'un informe que aplega la informació obtinguda per la Comissió durant aquest període i que pretén contribuir al coneixement general de la situació actual dels drets humans, principalment a l'Estat de Chiapas, alhora que intenta trobar-hi algunes vies de solució.

Aquesta tercera visita, la va motivar la voluntat de comprovar sobre el terreny si, després de dos anys transcorreguts des del segon informe, s'han donat canvis en la situació dels Drets Humans a Chiapas i el sentit d'aquests hipotètics canvis. D'altra banda, es tracta també d'una manifestació del compromís i la responsabilitat adquirits per aquesta Comissió en relació al seguiment de les recomanacions realitzades després de les visites anteriors.

Per a la realització de la tasca d'observació, la CCIODH ha comptat aquesta vegada amb 104 persones de 14 països diferents, procedents d'un ampli ventall de la societat civil –com defensa la filosofia que va acompanyar la creació de la CCIODH–: moviments socials, universitats, esglésies, partits polítics, ONGs, sindicats, periodistes, intel·lectuals, treballadors, estudiants, etc. Tots els seus membres comparteixen la idea que la defensa i la promoció dels drets humans, així com dels drets col·lectius dels pobles i de les minories ètniques, són principis bàsics de la humanitat per aconseguir una vida digna i justa per a totes les persones i per a tots els pobles.

Volem fer constar que la CCIODH ha obtingut tot tipus de facilitats per part de les autoritats mexicanes per al seu ingrés a Mèxic i les garanties administratives necessàries per al normal desenvolupament de la tasca de la Comissió, així com per a la lliure circulació per tot el territori mexicà.

Antecedents de la Comissió Civil Internacional d'Observació pels Drets Humans (CCIODH)

La Comissió es va formar a partir de la sensibilitat de la societat civil internacional cap a la intensa violència existent a Chiapas. La matança d'Acteal (22 de desembre de 1997, en què foren assassinats 45 camperols: 15 nens, 21 dones i 9 homes) va produir una commoció i indignació tan grans en el conjunt de l'opinió pública mundial que van servir d'al·licients per a la formació d'un espai plural, interessat a aplegar informació de primera mà sobre les condicions que van propiciar aquesta matança, però també sobre el context general format per tots els actors i escenaris del complex procés mexicà i de Chiapas en particular.

D'aquesta manera va sorgir la Comissió, els integrants de la qual comparteixen la preocupació pel respecte als Drets Humans i assumeixen que, en la seva qualitat de conquestes del conjunt de la humanitat, la defensa i promoció d'aquests drets són una obligació i un deure que no es troben sotmesos a limitacions per les fronteres nacionals. A

partir de tot això, la CCIODH fonamenta les seves accions d'observació a Mèxic i elabora dos informes.

En el primer informe elaborat després de la visita de 210 persones d'11 països diferents, el març de 1998, es constata que a l'Estat mexicà de Chiapas, els drets humans es troben en una situació de gravíssim deteriorament:

“L'Estat de Chiapas viu en aquests moments les conseqüències d'una situació de profunda descomposició política i de preocupant desestructuració social. Des de tots els nivells es percep com les estructures institucionals són incapaces d'assegurar la vigència de l'Estat de Dret i com la societat de Chiapas, i especialment les comunitats indígenes, pateixen les conseqüències d'una situació generalitzada de violència i d'impunitat.”

La CCIODH va considerar que els factors que en gran mesura van contribuir a generar l'esmentada situació eren els següents:

1. La intensa militarització de la zona.
2. La presència de grups paramilitars.
3. La situació generalitzada d'impunitat.
4. Els obstacles per accedir a la justícia.
5. La situació de misèria estructural que pateixen les comunitats.
6. La repressió de les formes d'organització de la societat civil.
7. La falta de voluntat política per a la recerca d'una solució respectuosa amb les demandes indígenes.

En base a aquests factors es van fer les següents Recomanacions:

1. Compliment immediat i íntegre dels Acords de San Andrés i continuació del procés de diàleg i negociació entre l'EZLN i el Govern Federal.
2. Respecte al projecte d'iniciativa de reformes constitucionals de la COCOPA.
3. Consolidació de les funcions de les instàncies d'intermediació (CONAI) i de verificació (COSEVER).
4. Posar fi a la militarització i paramilitarització (retorn de l'exèrcit als seus quarters i desarmament dels grups paramilitars).
5. Assegurar el lliure accés a la justícia i promoure la lluita contra la impunitat mitjançant accions globals i no merament simbòliques.
6. Amnistia immediata als presos polítics.

7. Retorn dels desplaçats a les seves comunitats d'origen, amb la devolució íntegra de les pertinences pròpies i amb la corresponent indemnització pels danys i perjudicis soferts.
8. Enfortiment dels organismes de drets humans mexicans i garantia de la presència d'organismes de caràcter internacional, així com el reconeixement d'un estatut internacional de l'observador.
9. La intervenció de la Creu Roja Internacional com a mitjà de garantia de l'assistència humanitària a la població, donat el rebuig existent cap a l'ajuda provinent d'organismes institucionals mexicans.
10. La designació d'un relator especial de l'ONU per a Mèxic.
11. L'establiment per part de la Unió Europea d'un mecanisme de seguiment de la "clàusula democràtica i de drets humans", la qual, "si l'acord d'associació econòmica, de coordinació política i de cooperació" firmat amb Mèxic es fa vigent, hauria de permetre verificar de manera permanent la situació dels drets humans a Mèxic. Aquest mecanisme hauria d'integrar diferents organitzacions socials mexicanes i internacionals de defensa dels drets humans.

El novembre de 1999, una segona comissió va realitzar una nova visita d'observació per avaluar la situació d'aquell moment i comparar-la amb les observacions i recomanacions de l'anterior.

En la segona visita es va constatar el deteriorament de la situació sobre els drets humans i l'agreujament de les condicions de vida de les comunitats, provocat per l'augment de la militarització a la zona de conflicte, tant en nombre d'efectius com en el d'instal·lacions (quarters i *retens*, l'activitat dels quals dificulta la lliure circulació de les persones) i l'activitat dels grups paramilitars que es manté present, provocant por i terror a les comunitats índigenes amb la més absoluta impunitat.

Com a resultat d'aquestes dues comissions, es van realitzar els informes corresponents que van ser lliurats a tots els interlocutors de la Comissió a Mèxic, a totes les organitzacions i persones que els van avalar i a les institucions internacionals (Parlament Europeu, parlaments nacionals, Parlament centreamericà, a l'oficina de l'Alt Comissionat pels DDHH de l'ONU, entre d'altres).

Resum de les activitats

Metodologia

L'objectiu comú de la Comissió consisteix a aplegar informació, entrevistar-se amb tots els protagonistes, arribar fins a les zones de conflicte i escoltar totes les veus per poder

elaborar un informe el més complet possible i que contribueixi a aclarir la situació real del problema.

La Comissió parteix d'un enfocament ampli del significat dels Drets Humans, és a dir, els drets socials (o *de tercera generació*, segons els juristes) són considerats fonamentals i formen part de l'objecte d'anàlisi dins del treball d'aquesta comissió.

El treball realitzat es pot dividir en tres parts fonamentals:

- 1) Entrevistes amb representants d'institucions oficials actives en el conflicte (autoritats federals i estatals)
- 2) Visites a la zona del conflicte, on vam recollir testimonis dels grups de desplaçats, de les comunitats indígenes afectades i dels municipis autònoms
- 3) Entrevistes amb diverses organitzacions civils i socials que d'alguna manera treballen i interactuen a la zona de conflicte
- 4) Annexos que recullen altres realitats de Mèxic que si bé no tenen relació directa amb Chiapas són il·lustratius d'una problemàtica comuna amb la resta de la nació

Presentació de l'informe

L'estructuració del document respon a la sistematització de tota la informació recollida i es divideix en tres grans apartats o àrees. En el primer apartat presentem els treballs d'investigació portats a terme per la Comissió durant la seva estada a Mèxic; les visites, entrevistes i trobades organitzades en funció de la situació geogràfica.

En el segon apartat hem volgut reflectir, a tall de conclusions, el punt de vista de la CCIODH sobre la situació actual dels Drets Humans, així com els factors que afavoreixen les violacions d'aquests drets.

El tercer apartat conté les recomanacions que, en opinió de la Comissió, podrien contribuir a la millora general de la situació.

LLISTA D'ENTREVISTES

ENTREVISTES INSTITUCIONALS

Entrevistes institucionals a Mèxic D.F.

- **Entrevistes governamentals**
  - Assumptes indígenes de la presidència, Sra. Xochitl Gálvez
  - Comissió de concòrdia i pacificació, COCOPA
  - Comissió Nacional de DDHH, Sr. José Luis Soberanes
  - Comissionat per la Pau a Chiapas, Luis H. Álvarez
  - Subsecretaria de DDHH, Secr. d'Afers exteriors, Sra. Marie Claire Acosta
  - Institut Nacional Indigenista, INI
  - Procuraduria General de la República, PGR
  - Secretaria de Govern, encarregat de DDHH, Sr. Ricardo Sepúlveda.
- **Entrevistes estatals**

- Suprema Cort de Justícia de la Nació
- **Altres**
  - Creu Roja Internacional, delegació a Mèxic
  - Delegació general de Québec a Mèxic
  - Ambaixada de Canadà a Mèxic
  - Delegació a Mèxic de la Unió Europea

Entrevistes institucionals a l'Estat de Chiapas

- **Entrevistes governamentals**
  - Comissió de reconciliació de conflictes comunitaris, CORECOCO
  - Comissió Estatal de Drets Humans, CEDH (Estat de Chiapas)
  - Comissió Nacional de Drets Humans, delegació a Chiapas
  - Governador d'Estat de Chiapas, Sr. Pablo Salazar Mendiguchía
  - Secretaria de Desenvolupament Social, SEDESO (Estat de Chiapas)
  - Procuraduria de Justícia de l'Estat de Chiapas
  - Secretaria de Pobles Indígenes, SEPI (Estat de Chiapas)
- **Altres**
  - Creu Roja Internacional, delegació a Chiapas
  - Diòcesi de San Cristóbal de la Casas, Monsenyor Felipe Arizmendi

ENTREVISTES A COMUNITATS DE CHIAPAS

Zona Norte

- Roberto Barrios
- Jolnixtié
- San Marcos

Zona Los Altos

- Acteal
- Los Chorros
- Nuevo Jibeljoj
- El Bosque
- Oventik
- San Andrés
- Polhó
- Emiliano Zapata
- El Brillante
- San Juan de la Libertad

Zona Selva I (Municipi d'Ocosingo)

- Ocosingo
- Culebra
- Taniperla
- San Pedro

- San Jerónimo Tulijá
- San Salvador
- Nuevo Paraíso
- Chilón
- Las Tazas
- San Alfredo
- Tazitas
- Francisco Villa
- San Pedro
- Miguel Hidalgo
- San Pedro
- La Garrucha
- Patilhuitz
- San Manuel

Zona Selva Lacandona II

- La Realidad
- Amador Hernández
- La Guana
- Santa Rosa
- Guadalupe Tepeyac
- San José del Río

Zona Selva III (Municipi d'Altamirano)

- Altamirano
- Dolores Chempil
- Morelia
- Moisés Gandhi
- San Caralampio
- Jerusalén
- San Miguel Chiptik
- Desvío a San Antonio
- Zona Marqués de Comilla:
- San José
- Pico del Oro

Zona Frontera I

- Amparo Agua Tinta
- Jerusalén
- Vergel

Altres entrevistes

- Xarxa de Defensors Comunitaris de Chiapas

ENTREVISTES SOCIETAT CIVIL

Entrevistes societat Civil a Mèxic DF

- Coordinació nacional per la Pau

- Fideicomís
- Front Zapatista d'Alliberament Nacional, FZLN
- Missió civil per la Pau
- SERAPAZ, Samuel Ruiz, Miguel Álvarez, Marina Patricia Jiménez, Pablo González Casanova, Juan Bañuelos, Martín Hernández

Entrevistes societat civil a Chiapas

- Andrés Aubry, antropòleg, Chiapas
- Centre de drets humans Fray Bartolomé de las Casas
- Centre de drets humans Fray Lorenzo de la Nada
- CIEPAC
- COMPITCH
- Don Amado Avendaño, exgovernador en rebel·lia de Chiapas
- Global Exchange
- Metges del Món
- Metges sense Fronteres
- Xarxa de Pau
- ALIPAZ
- Desplaçats de Venustiano Carranza
- COLEM
- MOCRI
- Visites Zona Frontera II:
  - o Tapachula
  - o Puerto Madero
  - o Casa de l'Immigrant a Tecum Uman (Guatemala)
  - o Casa de l'Immigrant a Tapachula
  - o Centre de deportació de Tapachula (Estat de Chiapas)

VISITES A CENTRES PENITENCIARIS

- Presó de Querétaro.
- Presó de Cerro Hueco (Estat de Chiapas)
- Presó de Macuspana (Estat de Tabasco)
- Presó de San Cristóbal de las Casas (Estat de Chiapas)
- Presó de Villahermosa (Estat de Tabasco)

ANNEXOS

ANNEX I Qüestió indígena

- Comissió transitòria del CNI
- Congrés Nacional Indígena – Guerrero
- Unió Campesina Emiliano Zapata Vive, USES, Mitla, Estat de Puebla
- Representants de Las Loxichas (Estat de Oaxaca)
- Institut Guerrerense de Drets Humans
- Magdalena Gómez, Carmen Suárez i Francisco López Bárcenas
- Maderas de Pueblo del Sureste, Miguel Ángel García

ANNEX II Violacions dels DDHH a la resta de Mèxic.

Cas Digna Ochoa

- Bárbara Zamora
- Familiars de Digna Ochoa
- Comissió de DDHH del DF, llicenciat Emilio Álvarez
- Fiscal especial pel cas Digna Ochoa, Sr. Renato Sales
- Procuraduria de Justícia del DF, Lic. Margarita Espino i el Sr. Batiz

Altres casos i entrevistes

- Desapareguts polítics
  - Associació de familiars de detinguts desapareguts
  - Fiscalia especial de desapareguts polítics (Govern Federal)
  - Rosario Ibarra, Comitè Eureka
- Xarxa Todos los Derechos para Todos
- *Ejido* San Salvador Atenco
- Centre de Drets Humans Agustín Pro-Juárez
- Col·lectiu Politècnic Paliacate
- Cas dels germans Cerezo
  - Comitè de suport als germans Cerezo
  - Presó de màxima seguretat d'Almoloya de Juárez (Estat de Mèxic)
- *Ejido* San Salvador Atenco
- Cas General Gallardo
  - Entrevista amb el General Gallardo
- Ni una más, campanya contra els assassinats de dones a Ciudad Juárez
- Advocats del grup TACUBA

ANNEX III Plan Puebla Panamá

- Andrés Barreda
- Comissionat pel Plan Puebla-Panamá, Sr. Florencio Salazar
- Secretaria de Medi Ambient i Recursos Naturals, SEMARNAT, delegació de Chiapas
- Armando Bartra, acadèmic de la UNAM

LLISTA DE DENÚNCIES SOBRE VIOLACIONS DELS DRETS HUMANS QUE HAN ESTAT LLIURADES A LA CCIODH

RUTA 1

- Municipi Autònom Flores Magón
- Comunitat Patria Nueva; municipi 1º de Enero
- *Ejido* San Miguel Chiptic; municipi de Vicente Guerrero
- Municipi Autònom Olga Isabel
- Comunitat San Jerónimo Tulijá
- Assassinat de Cristóbal Sánchez López i ferides als seus fills José, Ricardo i Gerardo (comunitat Taniperla, municipi d'Ocosingo)
- *Ejido* Taniperla (municipi d'Ocosingo) (llista de 178 persones)

RUTA 4

- *Ejido* San Miguel; municipi Palenque (manuscrita)
- Comunitat Tioquipa Bascan, municipi Salto de Agua
- Micaela Velasco Pérez, María Montejo Tórrez, Juana Montejo Sanches (Roberto Barrios)
- Comunitat Belisario Domingues (manuscrita)
- Rafael Juares (*ejido* d'Anfioquio; municipi Palenque) (manuscrita)
- Comunitat Antioquia; municipi Palenque (manuscrita)
- *Ejido* Flor de Chiapas; municipi Palenque (manuscrita)
- Nicolás Álvaro López, Miguel Álvaro Arcos i Pascual Arcos Pérez (*Ejido* Aurora, municipi Palenque) (manuscrita)
- *Ejido* El Progreso (manuscrita)
- *Ejido* Nueva Galilea (manuscrita)
- Aguascalientes V, Roberto Barrios
- *Ejido* Edén; municipi Palenque (manuscrita)
- Comunitat Chabán, municipi Chilón (manuscrita)
- *Bases de Apoyo* de l'EZLN, municipi Salto de Agua (manuscrita)
- *Ejido* Roberto Barrios; municipi de Palenque
- Juan Hernández López i altres (*ejido* Roberto Barrios; municipi de Palenque)
- Autoritats autònomes i els observadors civils per la pau (comunitat de Roberto Barrios; municipi autònom del Trabajo)
- Autoritats autònomes (comunitat de Roberto Barrios; municipi autònom del Trabajo)
- Nicolás Méndez Solís i Domingo Solís López (Salto de Agua; Palenque) (manuscrita)
- Consell Municipal Autònom San José (manuscrita)
- Consell Municipal Autònom de Chilón (manuscrita)
- Poblats El Mango (municipi de Chilón) (manuscrita)
- 13 famílies de desplaçats (municipi Salto de Agua) (manuscrita)

RUTA 5

- Consell Municipal Autònom de San Pedro Polho (vols rasants d'helicòpters, problemes amb l'Exèrcit i provocacions de paramilitars)
- Consell Municipal Autònom de San Pedro Polho (problemes amb la comunitat de Chenalhó)

- Consell Municipal Autònom de San Pedro Polho (agressions físiques a Lorenzo Pérez Eló)
- Consell Municipal Autònom de San Pedro Polho (amenaces i intent d'assassinat a Antonio Gutiérrez Méndez)
- Consell Municipal Autònom de San Pedro Polho (provocacions per part d'un líder de paramilitars)
- Consell Municipal Autònom de San Pedro Polho (intent d'apropiació dels terrenys d'un ranxo mitjançant amenaces)
- Consell Municipal Autònom de San Pedro Polho (amenaces de mort contra la gent zapatista)
- Consell Municipal Autònom de San Pedro Polho (amenaces de mort i presa de fotografies)
- Consell Municipal Autònom de San Pedro Polho (cossos de policia i grups paramilitars cooperant per acusar gent zapatista)
- Consell Municipal Autònom de San Pedro Polho (intent de linxament i intent de detenció injusta per part de paramilitars)
- Consell Municipal Autònom de San Pedro Polho (persecució d'una furgoneta per part de la PGR sense justificació)
- Consell Municipal Autònom de San Pedro Polho (detencions injustificades)
- Consell Municipal Autònom de San Pedro Polho (acusacions falses i detencions injustificades)
- 2 denúncies del Consell Municipal Autònom de San Pedro Polho (acusació falsa sobre la participació de Mariano Jiménez Jiménez en els fets de la carretera Pantelhó-Tsanembolom)
- Consell Municipal Autònom de San Pedro Polho (problemes amb militars i paramilitars)
- Consell Municipal Autònom de San Pedro Polho (retencions per part de la Seguridad Pública de 29 persones, de les quals 3 foren empresonades a Cerro Hueco)
- 4 acusacions del Consell Municipal Autònom de San Pedro Polho de conflictes amb la comunitat de Tzanembolom (acusacions falses, provocacions de paramilitars, ...)
- Consell Municipal Autònom de San Pedro Polho (desplaçats van trobar totes les seves anteriors propietats destruïdes)
- Consell Municipal Autònom de San Pedro Polho (empresonaments mitjançant acusacions falses)
- Ajuntament Municipal Autònom San Andrés Sakamch'en
- Autoritats de San Juan de la Libertad
- Autoritats dels *ejidos* del municipi de Simojovel de Allende

SAN CRISTÓBAL DE LAS CASAS

- Familiars del desaparegut i executat José Hidalgo

MARQUÉS DE COMILLAS

- Dones i familiars dels companys detinguts a Barrio San José el 27 de juliol de 2001.
- Membres i representants de diverses comunitats (*ejido* Río Salina Cruz: 6 persones; *ejido* Barrio San José: 7 persones; *ejido* Tierra y Libertad: 2 persones; *ejido* Nuevo Veracruz: 2 persones; *ejido* El Porvenir: 4 persones)
- Felipa Martínez Peres (Río Salina Cruz) (manuscrita)

- Genaro Gomes Lopes (Río Salina Cruz)
- Manuel Guzmán Gomes (Río Salina Cruz)
- Natividad Pérez Vázquez (Río Salina Cruz)
- Salomón Elston Vazques (Río Salina Cruz)
- Cristobal Méndez Lopes (Río Salina Cruz)
- Pedro Méndez Lopes (Río Salina Cruz)
- Mateo Álvaro Díaz (Río Salina Cruz)
- Francisco Gutierrez Gómez (Río Salina Cruz)
- José Alberto Cruz García (Río Salina Cruz)
- Lucio López Días (Río Salina Cruz)
- Julieta Hernández Tórrez (Río Salina Cruz)
- María Elena hernández Pérez (Río Salina Cruz) (manuscrita)
- Inocente Torruco Sánchez (Río Salina Cruz) (manuscrita)
- Antonio Altunar Jiménez, Valentín Cruz Sánchez i Juan Altunar Jiménez (Barrio San José)

COORDINADORA PER LA PAU

- Elizabeth Silva Nogales en nom de Jacobo Silva Nogales, Gloria Arenas Agis, Fernando Gatica Chino i Felicitas Padilla Nava
- Unió de Pobles Contra la Repressió i Militarització de la Regió Loxicha
- Indígenes Triquis, comunitat San Miguel Copala, Putla, Oaxaca

PUEBLA

- Alma Méndez Sánchez, dona de Teodor Lozano

PUERTO MADERO

- Frente Común de Transporte Organizado (Puerto Madero; municipi Tapachula)

CERRO HUECO

- Voz de la Dignidad Rebelde (llista de 14 presos) (manuscrita)
- Antonio Tórrez González (manuscrita)
- MOCRI – CNPA (llista de 20 presos) (manuscrita)
- Movimiento Campesino Regional Independiente; Coordinadora Nacional Plan de Ayala (llista de 10 presos) (manuscrita)
- Movimiento Campesino Regional Independiente; Coordinadora Nacional Plan de Ayala (llista de 6 presos) (manuscrita)
- Movimiento Campesino Regional Independiente; Coordinadora Nacional Plan de Ayala (llista de 3 presos) (manuscrita)
- José Luís Hernández Jiménez (manuscrita)
- Erwin Dagoberto Roblero Morales (manuscrita)
- Militants de La OCEZ – Casa del Pueblo de V. Carranza (llista 7 presos) (manuscrita)
- Jonatan Herrera (manuscrita)
- Mario Coutiño Morales, Enrique Coutiño Morales i Alberto de Jesús Coutiño Morales (manuscrita)
- Amada Gálvez Gómez (manuscrita)
- Gilberto Yánez Jimenes, Amílcar García Santir (manuscrita)

QUERÉTARO

- Irma Pérez Lugo, dona de Jerónimo Sánchez Saenz

- Anselmo Robles Sánchez, pres polític zapatista
- 2 denúncies dels presos polítics del Fioz, Anselmo Robles i Sergio Jerónimo Sánchez

TABASCO

- Municipi de Villahermosa (representants del Comitè Popular Ciutadà i del Col·lectiu Cultural Corazón de Piedra Verde)
- Ángel Concepción Pérez Gutiérrez i Francisco Pérez Vasques (Cereso de Macuspana) (manuscrita)

Conclusions

1.- Acords de San Andrés

Hi ha una manca de voluntat de la classe política per buscar una solució negociada del conflicte. Els acords de San Andrés (16 de febrer de 1996) van ser signats pels representants del Poder Executiu, d'una comissió del Poder Legislatiu (COCOPA) que entre els seus membres comptava amb diputats i senadors de tots els partits polítics de Mèxic, i pels representants de l'Exèrcit Zapatista d'Alliberament Nacional.

En aquests acords es proposa, mitjançant un pacte social, crear una nova relació entre l'Estat mexicà i els pobles indígenes. Com a síntesi, en una de les tres conclusions bàsiques d'aquests documents signats pel govern federal i l'EZLN dia 16 de febrer de 1996, es declara: "el gobierno asume el compromiso de construir, con los diferentes sectores de la sociedad y en un nuevo federalismo, un nuevo pacto social que modifique de raíz las relaciones sociales, políticas, económicas y culturales con los pueblos indígenas. El pacto debe erradicar las formas cotidianas y de vida pública que generan y reproducen la subordinación, desigualdad y discriminación, y debe hacer efectivos los derechos y garantías que les corresponden: derecho a su diferencia cultural; derecho a su hábitat; uso y disfrute del territorio, conforme al artículo 13.2 del Convenio 169 de la OIT; derecho a su autogestión política comunitaria; derecho al desarrollo de su cultura; derecho a sus sistemas de producción tradicionales; derecho a la gestión y ejecución de sus propios proyectos de desarrollo".

Des del govern d'Ernesto Zedillo, amb la seva negativa de complir els acords de San Andrés, fins a la persistència de l'actual govern de Vicente Fox de no assolir els "tres senyals" demandats per l'Exèrcit Zapatista d'Alliberament Nacional per a la represa del diàleg, s'estàmostrant la vertadera política que emana des del poder pel que fa a la solució negociada del conflicte.

L'aprovació del projecte d'iniciatives constitucionals per part del Congrés de la Unió, (continua pendent de la Cort Suprema de Justícia de la Nació la resolució de les més de tres-centes controvèrsies constitucionals presentades) no ha satisfet els pobles indis, que no hi veuen reflectida l'essència dels acords de San Andrés, perquè no reconeix les comunitats com a entitats de dret públic, i tampoc no reconeix els *pobles* com a subjectes de la llei ni dipositaris polítics dels drets a la lliure determinació i a l'autonomia.

La iniciativa de reforma de la Cocopa és l'única que pot restablir les condicions mínimes del diàleg de pau, la ruptura del qual ha significat grans sacrificis per als pobles indis no només de la zona del conflicte, sinó també de totes les regions on hi ha presència indígena.

2.- Militarització

Quan faltaven poques hores per a la presa de possessió, el president Vicente Fox manifestava que la decisió de replegar els soldats de l'exèrcit mexicà a Chiapas es faria gradualment amb la finalitat de distendre l'ambient i, així, assolir una de les demandes més reiterades de l'EZLN.

Al mateix temps, l'EZLN, en un comunicat, demanava la retirada i el tancament de set de les 259 posicions que tenia l'exèrcit federal com una de les tres condicions per a la represa del procés de pacificació:

- 1 A Amador Hernández, en aquest cas, a més, s'haurà d'anul·lar el decret expropiatori dictat per Zedillo.
- 2 Guadalupe Tepeyac.
- 3 Río Euseba (a prop de l'Aguascalientes de La Realidad).
- 4 Jolnachoj (a prop de l'Aguascalientes d'Oventik).
- 5 Roberto Barrios (a prop de l'Aguascalientes d'aquest lloc).
- 6 La Garrucha (a prop de l'Aguascalientes d'aquest lloc).
- 7 Cuxuljá (a prop de la comunitat de Moisés Gandhi).

Si bé és cert que la retirada dels militars es va fer efectiva a les set posicions demanades per l'EZLN, el nombre total d'efectius no s'ha reduït a l'Estat de Chiapas i les terres expropiades per a la construcció de les posicions militars s'han tornat als seus propietaris legítims.

La majoria dels controls i *retens* fixos han desaparegut (excepte a la regió fronterera) i han estat substituïts per *retens* intermitents i patrullatges de les Brigades d'Operacions Mixtes.

És clarament constatable la persistència dels patrullatges, especialment al Municipi d'Ocosingo i a tota la zona fronterera amb Guatemala.

Els sobrevols d'aeronaus militars federals continuen semblant angoixa i malestar a les comunitats, els patrullatges i *retens* de l'Exèrcit mexicà han anat augmentant gradualment i ja s'ha convertit en un fet normal que els soldats improvisin els seus llocs de control als voltants de les poblacions per assetjar i intimidar els indígenes, sotmetent-los a interrogatoris i impedit-los el lliure trànsit.

Allà on encara hi ha quarters militars, la població denuncia la contaminació dels rius i predis veïns, així com la distorsió que per a la vida comunitària suposa la presència militar, que hi introdueix la prostitució i el consum massiu d'alcohol i drogues. També són freqüents les denúncies sobre assetjament al qual són sotmeses les dones.

A les zones on la presència de l'exèrcit ha disminuït, (los Altos) s'hi detecta un fustigament menor en la vida quotidiana de les comunitats.

La creixent participació de l'Exèrcit Mexicà en el combat contra el narcotràfic, la seguretat de la frontera amb Guatemala i més recentment en la delinqüència comuna, ha portat a confondre la defensa de la seguretat nacional amb la defensa de la seguretat

pública, al temps que obre espais a la intervenció de l'Exèrcit Mexicà prop de les comunitats en resistència.

L'Estat del sud-est mexicà continua militaritzat i la població indígena encara és víctima de la massiva presència militar.

3.- Paramilitars

El seu origen s'inclou dins un esquema de contrainsurgència que s'emascara sota agressions per problemes de terres, confrontacions partidàries, conflictes religiosos, enemistats personals, venjances familiars o simplement accidentals, ocultant, d'aquesta manera, l'estratègia paramilitar de control, desestabilització, faccionalització i repressió selectiva com a part d'una guerra bruta, dissenyada i dirigida des de les més altes estructures del poder.

Amb l'alçament armat zapatista de 1994 i la implementació d'una estratègia de contrainsurgència a Chiapas, la Doctrina de la Seguretat Nacional de l'Exèrcit Mexicà també pateix modificacions.

En el *Manual de Guerra Irregular*, editat per la Secretaria de la Defensa Nacional l'any 1994, i en d'altres de similars, es considera com a part de l'estratègia antigüerrillera la creació de grups paramilitars o forces d'"autodefensa" integrades per civils reclutats entre la població, com una estructura paral·lela subordinada a l'Exèrcit i dedicada a operacions de contraguerrilla i restauració de l'ordre. En el cas de Chiapas, els paramilitars van quedar subordinats a la Fuerza de Tarea Arco Iris, grup d'elit aerotransportat creat pel general Renán Castillo.

Els grups paramilitars van entrar en una etapa de reflux davant la derrota electoral i el desplaçament del Partit Revolucionari Institucional (PRI) dels governs federal i estatal, perquè pràcticament van quedar orfes de la cobertura oficial, però lluny de desintegrar-se, van continuar conservant la seva estructura i organització internes.

A un més del canvi de govern federal i estatal, la PGR va detenir, el 27 d'octubre de 2000, onze integrants del grup *Paz y Justicia* –reconegut com a paramilitar- que opera a la zona nord de Chiapas, entre els quals hi havia els dirigents Marcos Albino Torres, excap de l'Exèrcit Mexicà, i Samuel Sánchez Sánchez, exdiputat local del PRI, acusats de delictes de terrorisme, possessió d'armes de foc d'ús exclusiu de l'Exèrcit, associació delictuosa, motí, delinqüència organitzada, lesions, danys i espoliament.

Semblava començar, així, una nova etapa en què s'havia de dur a terme una àmplia i profunda investigació per jutjar aquelles persones que van participar, entrenar i col·laborar amb els paramilitars.

Però ben lluny de contenir els grups paramilitats com *Paz y Justicia* (els dirigents del qual han estat alliberats inexplicablement), continuen generant múltiples conflictes, tancant camins, aplicant una política de terror, d'assassinats i d'agressions constants contra les comunitats zapatistes, amb el suport, com sempre, de les velles estructures municipals i comunals del PRI, i gaudint de la complicitat per omissió i comissió de l'Exèrcit i dels cossos de seguretat de diverses dependències governamentals.

El 15 de febrer, coincidint amb la presència de la CCIODH a Mèxic, va ser empresonat el dirigent del grup *Desarrollo, Paz y Justicia*, Diego Vázquez Pérez, per la seva presumpta participació en la comissió dels delictes de privació il·legal de la llibertat i lesions.

Els grups paramilitars no han estat desarmats ni desarticulats, ni tan sols han estat recuperades les armes utilitzades a la matança d'Acteal.

4.- Desplaçats

Com a conseqüència directa de la guerra a Chiapas, hi ha uns 10.000 desplaçats, dels quals devers 1.300 han retornat a les seves comunitats d'origen emparats pels "acuerdos de reconciliación" promoguts pel govern estatal. Aquests acords deixen de banda la reparació dels danys, la indemnització als afectats, el desarmament dels paramilitars i el càstig als culpables d'assassinat i robatori. "Sin justicia no puede haber verdadera reconciliación" manifestaren els mateixos retornats a la CCIODH.

Segons els mateixos desplaçats, la decisió de tornar es pren a causa de "tant de patiment acumulat durant aquests tres anys i mig als campaments, on les condicions de vida són inhumanes, de patiment, de manca d'aigua potable i on la convivència social esdevé difícil".

Els retalls de l'ajuda humanitària cap als desplaçats que va dur a terme la Creu Roja internacional (fins a un 60 % en alguns casos) són percebuts pels interessats com un factor de pressió per a un retorn en condicions de risc.

La solució al problema del desplaçament-retorn va molt lligada al procés de diàleg i negociació entre el Govern Federal i l'EZLN (a la vegada que alguns grups de retorn abandonen aquest problema com una de les seves principals demandes), i allò que hi va lligat: la desmilitarització, el desarmament dels grups paramilitars, la solució al conflicte de la terra, l'alliberament de presos, entre d'altres elements.

Per tant, el problema dels desplaçats per la guerra i la contrainsurgència continua sense ésser resolt. Els espoliaments i assassinats que portaren a l'exili interior a milers de *choles* i *tzotzils*, gairebé tots "bases de apoyo" de l'EZLN, es mantenen impunes.

5.- Situació generalitzada d'impunitat i obstacles en l'accés a la justícia.

La delegació de la CCIODH es va entrevistar, el 21 de febrer de 1998, amb representants de diferents comunitats de la Zona Norte de l'Estat de Chiapas, entre els quals hi havia José Tila López García, que va caminar més de sis hores des de la seva comunitat per lliurar als observadors els testimonis i denúncies sobre la situació dels Drets Humans a la zona.

Quan tornava, aquesta persona i els que l'acompanyaven en el camí que va de Jolnixtié a Emiliano Zapata, foren interceptats -segons els informes dels supervivents de l'atac, entre els quals hi ha el seu pare- per vuit membres del grup paramilitar *Desarrollo, Paz y Justicia* fortament armats, que efectuaren nombrosos trets sobre el grup, causant un mort i diversos ferits.

Sempre segons la versió dels supervivents, els que presumptament dugueren a terme l'homicidi foren Eulalio López García, de la comunitat de Panxcuc, i set persones de la comunitat de La Libertad.

Una llista amb els seus noms fou facilitada a la secretaria de la CCIODH, que la va presentar davant la Procuraduria General de la República. Quatre anys més tard i tot i les ordres de detenció contra ells, els responsables no només continuen en llibertat, sinó que viuen a la mateixa comunitat de Jolnixtié.

En molts casos, els indígenes es veuen sotmesos a processos judicials les acusacions dels quals tenen l'origen en conflictes socials i són subjectes d'investigacions ministerials en què es creen evidències i testimonis per poder legitimar processos que, generalment, acaben amb una sentència injusta. Durant el procés penal no es respecten els seus drets humans ni es considera la seva condició d'indígenes. Es veuen involucrats en processos penals sense comprendre les acusacions, sense entendre la mecànica legal i són condemnats a altes penes de presó sense haver tingut una defensa adequada.

Alguns dels presos entrevistats manifestaren que la confessió dels seus presumptes delictes els fou arrencada sota tortura. La tortura continua present a Mèxic, com s'ha documentat en el cas d'Erica Zamora, a l'Estat de Guerrero, així com a Marqués de Comillas on, durant el recent operatiu policíac i militar en aquesta regió, que es desenvolupà amb molta violència, els pobladors denunciaren que patiren diferents pràctiques de tortura en el moment de la seva detenció i foren conduïts amuntegats i lligats de peus i mans, als camions.

Un dels temes més importants que Mèxic té pendent de resoldre és el de la justícia: existeix una gran impunitat i poca credibilitat en ella.

El govern mexicà ha assignat diversos instruments internacionals per a la protecció dels drets humans, però no s'han ajustat les lleis a aquests convenis.

6.- Existència de presos d'opinió.

Tot i les asseveracions del govern de l'Estat de Chiapas, en el sentit que no hi ha presos d'opinió, tant a les comunitats com durant les visites als diferents penals, la Comissió ha recollit testimonis de persones que consideren que la seva reclusió es relaciona amb delictes d'opinió. Els entrevistats creuen que no hi ha hagut cap avanç, tant pel que fa a la fabricació de càrrecs, com a la falta d'equitat a l'administració de justícia. A més, la Comissió ha pogut constatar que les condicions de detenció són desastroses (amuntegament, condicions de salubritat deficientes, arbitrietat en els trasllats, entre d'altres).

7.- Deteriorament de la situació econòmica i social a les comunitats.

Més que en les dues visites anteriors, les comunitats van posar molt èmfasi en el deteriorament de les seves condicions de vida, tant en l'àmbit econòmic com social. La caiguda dels preus dels conreus tradicionals i la manca d'accés a la comercialització dels seus productes són els problemes considerats com a més candents. En aquest context, la carència de serveis bàsics, en l'àmbit de l'educació, la salut, l'alimentació, l'habitatge, el subministrament elèctric i l'aigua potable esdevenen encara més dramàtics.

Els programes de desenvolupament enfocats a la lluita contra la pobresa, són titllats, moltes vegades, de discriminatoris, perquè no contemplen un desenvolupament integral de la comunitat sinó que els criteris de selecció dels beneficiaris no estan clarament definits i, per això, són percebuts com una forma de proselitisme electoral. En alguns casos, s'ha pogut constatar que els beneficiats pel programa de construcció d'habitatge pertanyen tots a un mateix partit.

L'aplicació dels programes de desenvolupament en una situació de suspensió del diàleg i la no aplicació dels Acords de San Andrés, provoca que aquests programes esdevinguin una nova forma de contrainsurgència, menys cridanera i violenta que en etapes anteriors, però de gran efectivitat quant a provocar divisions a les comunitats. El fet que el govern pretengui ignorar que les comunitats estan en resistència per l'incompliment de les tres condicions per poder tornar al diàleg i actuar com si el problema fos només econòmic i no polític social, agreuja les condicions de les comunitats i facilita la destrucció del ja de per si fràgil teixit social.

L'aplicació d'aquesta política econòmica es tradueix, a la pràctica, en una política social de contrainsurgència, que s'agreuja cada dia que passa sense solucionar-se la qüestió de l'autonomia indígena.

8.- Conflictes agraris

A més de comentar els problemes generats pel retard històric en la titularització agrària respecte de la resta del país, que ha estat un factor de divisions, enfrontaments i fins i tot desplaçaments, les comunitats subratllaren que els processos de titularització individual afavorits pel PROCEDE, no contribueixen a la seguretat en la possessió de terra, sinó que generen més divisions.

En el marc del Plan Puebla-Panamá, les terres índigenes esdevenen el blanc de grans interessos econòmics, per la seva riquesa naturals i la seva biodiversitat, així com la disponibilitat de mà d'obra barata, entre d'altres. En aquest context, les comunitats se senten desprotegides davant el Plan Puebla-Panamá. Aquest pla genera inquietud i inconformitat, tenint en compte que les comunitats índigenes no compten amb l'instrument de control dels recursos, territoris i formes jurídiques d'exercici de l'autonomia, que representava per ells la llei elaborada per la COCOPA, producte dels acords de San Andrés.

9.- Drets dels immigrants

Les condicions de la immigració per la frontera Sud prenen tons alarmants. La Comissió ha rebut una gran quantitat de denúncies en el sentit que tant criminals com agents de l'autoritat podrien ser responsables de delictes de robatori, violació, maltractament, tortura i tràfic de persones així com la detenció d'immigrants (incloent-hi menors), que pot ser de períodes llargs fins i tot en instal·lacions militars, en condicions que no compleixen amb les normes que estableix la ONU.

Durant la visita a Tapachula, vam considerar preocupant la presència i intervenció de forces militars en l'àmbit civil, així com les precàries condicions dels centres de deportació.

Prevalen igualment la corrupció i la impunitat entre alguns dels elements de moltes corporacions de seguretat pública o nacional, entre les quals es troben l'Exèrcit i la Marina, que il·legalment i amb la tolerància o consentiment del govern federal, i tot i les indicacions i demandes en contra, de la societat, s'involucren en tasques migratòries.

Recomanacions

1. Compliment exacte i íntegre dels senyals demandats per l'Exèrcit Zapatista d'Alliberament Nacional per tal de tornar a iniciar el diàleg:
  - a) Respecte pel projecte d'iniciativa de reformes constitucionals de la COCOPA.
  - b) Alliberament de tots els presos zapatistes, sense que es produeixin noves detencions que puguin complicar la situació.
  - c) Devolució dels terrenys expropiats per a la instal·lació de les posicions militars ja desmantellades
2. Posar fi a la militarització de l'Estat de Chiapas amb la tornada de l'Exèrcit als seus quaters de procedència i limitant les seves actuacions als fets en què constitucionalment els correspongui.
3. Desarmament de tots els grups paramilitars i presentació davant de la justícia dels responsables, tant materials com intel·lectuals, dels delictes comesos.
4. Assegurar l'accés lliure a la justícia i promoure la lluita contra la impunitat, partint d'un estudi objectiu que permeti fer un diagnòstic de la situació real de justícia i impunitat, per prendre accions i decisions, tal com va assenyalar Dato Paramumaraswamy relator especial de la ONU sobre la Independència de Jutges i Advocats. Esment especial mereixen els casos de tres persones (José Tila, Trinidad Cruz i Digna Ochoa) que tenen en comú tres coses :
  - a) estan relacionats amb la CCIODH
  - b) Han estat assassinats
  - c) la impunitat de la qual gaudeixen els seus assassins.
5. Un cop es donin les condicions adequades, retorn dels desplaçats a les seves comunitats d'origen, amb la devolució íntegra de les seves pertinences i amb la corresponent indemnització pels danys i perjudicis patits.
6. Enfortir la col·laboració amb els organismes defensors de Drets Humans, en el sentit que el respecte i la promoció dels Drets Humans, es tradueixin en accions concretes que permetin una administració de justícia amb atenció especial a víctimes de tortura i garantir els drets econòmics, socials i culturals, així com atendre els grups vulnerables, especialment infants, dones i migrants.
7. L'establiment de mecanismes d'aplicació de la Clàusula Democràtica vigent en el Tractat amb la Unió Europea en què s'inclouï la participació activa d'organitzacions de la societat civil mexicanes i internacionals de defensa dels Drets Humans, per procedir a la verificació permanent de la situació dels Drets Humans a Mèxic.
8. Que els programes o suports productius no siguin emprats, com es fa des de l'aplicació de l'article 27 constitucional sobre la propietat de la terra, per crear divisions entre organitzacions socials o com a mesura contrainsurgent.

9. Que la Suprema Cort de Justícia de la Nació resolgui amb responsabilitat per tal de poder tirar enrere la llei indígena que no reconeix drets com el de l'autodeterminació.
10. La COCOPA hauria d'intensificar els seus esforços davant la Suprema Cort de Justícia de la Nació per defensar la iniciativa de reformes constitucionals i davant l'Executiu per aconseguir l'alliberament de presos zapatistes el més aviat possible.
11. Fem una crida a tota la societat en general perquè es mantingui l'atenció sobre Chiapas davant l'enrarament del clima social i polític al voltant de les comunitats indígenes que simpatitzen amb l'EZLN.

LLISTA DE PARTICIPANTS:

ALEMANYA:

Rainer Schultz
Raina Zimmering
Raimund Mader
Miriam Boyer
Christina Guerrero
Bea Buslay
Erik Engelhardt
Gabi Loffler
Katja Strehle
Erik Stolze
Susana Nistal

ÀUSTRIA:

Vera Weinzettl
Sophie Hofbauer
Romana Maria Raberger
Constanze Binder
Sebastian Howorka

CANADÀ:

Benjamin Ortiz
catherine claveau
Geneviève Saumier
Claude Rioux
Richard Desjardins
Roberto Nieto
Eve Thomas
Marie-Hélène Côté

DINAMARCA: Diana Palvio

GROENLÀNDIA: Johanne Petrussen.

ESTAT ESPANYOL:

Mikel Albandoz González
Raquel Renieblas Dominguez
Ana Martínez Ferrer
Rosa Merino Escribano
Teresa González de Chávez
Alazne Garmendia Txurio
Gonzalo Franco Aixelá
Josep Cullell Mirambell
Mònica Jaume Martorell
Dani Boix Masafret
Jordi Merlos Vidal
Cecilia Pastoret
Manel Quintana
Noemí Massana
Raquel Cabrerizo Delgado
Sigfrido Miralles de Argila
Alicia Carmona
José Javier Jabalera Cháves
Julián Saldarriaga Isaza
Jordi Domingo García
Marta Trigo Serres
Pablo Monje Martínez
Teresa Montforte
José Francisco García
Joaquín Julián Martínez
Mireia Vinyals i Carceller
Nicolás Barrera Barrachina
Rosa Emiliana Grangel Furrió
Jaume Asens
Robert Sabata
Rosa Gómez Reino

FRANÇA:

Bernard Riguet
Emmanuelle Benicourt
Corinne Carrey
Monique Amade.

GUATEMALA: Emiliana Aguilar

ITÀLIA:

Roberto Sensi
Giulio Sensi
Suna di Gino
Alessio Ciacci
Stefania Bergami
Enza Aguanno
Sara Ciorli
Raffaele Dolcetti

Giorgio Palamidesi
Giorgio Brasola
Vittorio Sergi
Francesca Gomez
Stefano Mangini
Cristian Elevati
Robertode Maria
Marco Andreotti
Erika Raggio
Daniele Giovinazzo
Ilaria Molari
Federica Zambelli
Daniele Codeluppi
Paolo Facchetti
Chiara Caperdoni

NICARAGUA: Helene Roux

NORUEGA:

Lene Lothe
Maiken Bjørkan

PALESTINA : Rania Madi

ESLOVÈNIA: Bojan Breclj

SUÈCIA: Margareta Strombom

SUÏSSA :

Tazio Pessi
Flavia Angioni
Erica Hennequin
Olivier Jost
Olivier Béchade
Ruth Saladin
Claudia Wecker
Konstanze Frigger
José Manuel Rincón
Lavinia Gianettoni
Jean Barth
Mauricio Rossi
Cesare Rossi

MANIFEST DE LA CCIODH

A la societat civil mexicana
A la societat civil internacional
Al Govern mexicà

Als mitjans de comunicació
A les comunitats indígenes de Chiapas
Al Congrés Nacional Indígena (CNI)
A l'Exèrcit Zapatista d'Alliberament Nacional (EZLN)

El febrer de 1998, i arran de la matança d'Acteal, esdevinguda el desembre de 1997, la societat civil del món va reaccionar amb diferents mobilitzacions per mostrar el seu rebuig a la massacre contra els indígenes rebels de Chiapas i per buscar camins cap a una solució pacífica del conflicte.

Més de 500 persones i organitzacions dels cinc continents van avalar la creació d'una Comissió Civil Internacional d'Observació pels Drets Humans, que va viatjar a Chiapas en aquelles dates.

El novembre de 1999, una segona comissió va dur a terme una nova visita d'observació per avaluar la situació d'aleshores i comparar-la amb les observacions i recomanacions de l'anterior.

Com a resultat d'aquestes dues comissions, es van redactar els informes corresponents que van ser lliurats a tots els interlocutors de la Comissió a Mèxic, a totes les organitzacions i persones que els van avalar i a les institucions internacionals (Parlament Europeu, parlaments nacionals, Parlament centreamericà, a l'oficina de l'Alt Comissionat pels DDHH de l'ONU, entre altres).

El 2 de desembre del 2000, un nou govern va prendre possessió, presidit pel Sr. Fox. Tant en la seva campanya com en la presa de possessió, el nou president va prometre solucionar el conflicte per la via pacífica i el diàleg. L'EZLN va advertir que el seu retorn a la mesa de diàleg dependria del compliment de tres senyals: l'alliberament dels presos, bases de suport de l'EZLN, el desmantellament de 7 campaments militars de les 256 posicions militars existents a Chiapas i el compliment dels Acords de San Andrés. El govern va complir el primer punt i va alliberar la majoria dels presos (tot i que 9 encara esperen recuperar la seva llibertat). En relació als acords de San Andrés, si bé el govern va presentar al poder legislatiu el projecte de llei elaborat per la COCOPA -que recollia els principals aspectes dels acords de San Andrés-, l'aprovació posterior per part de les cambres legislatives d'un document que divergeix en els seus aspectes fonamentals de la proposta original, va reduir a zero tots els esforços escomesos uns mesos abans.

Malgrat l'impacte que va causar al país la Marxa per la Dignitat Indígena, convocada per l'EZLN i el CNI, que va recórrer 10 estats fins arribar a la ciutat de Mèxic; tot i la importància de la compareixença dels delegats de l'EZLN i del CNI davant el *Congreso de la Unión*, i malgrat rebutjar-la l'EZLN, el CNI i diferents sectors de la societat mexicana, la llei indígena desvirtuada fou enviada per a la seva ratificació als congressos estatals i, finalment, publicada pel govern.

L'aprovació d'aquesta llei trenca el camí del diàleg per a la solució pacífica del conflicte. Des d'aleshores, la solució es troba en un impàs i ens sembla oportuna una nova visita de la Comissió d'Observació que, sobre el terreny i a través de la relació directa amb els seus protagonistes, permeti avaluar la situació actual respecte a les consideracions i recomanacions dels anteriors informes (desplaçats, presos, paramilitarització, entre d'altres). Així mateix, la Comissió desitja conèixer l'evolució de nous esdeveniments i

veure en quina mesura afecten o no la recerca d'una solució justa al conflicte (Plan Puebla-Panamá, situació política i econòmica).

Per tot el que s'acaba d'exposar, sol·licitem a la societat civil mexicana, així com al govern federal, a les comunitats indígenes i a l'EZLN, que ens atorgui la mateixa confiança que ens van demostrar el febrer de 1998 i el novembre de 1999, que ens rebin i ens **donin la seva paraula**, que ens permetin realitzar lliurement i de forma responsable la nostra feina i a totes les organitzacions que ens van avalar aleshores que ho facin novament perquè puguem veure, reflexionar, diagnosticar i fer les nostres observacions.

Per tot això, els sotasignats donem suport a aquest manifest que es lliurarà als mitjans de comunicació, al govern mexicà i a les instàncies internacionals, així com a la societat civil, el dia 12 de gener de 2002. La CCIODH viatjarà a Mèxic des del 16 de febrer fins al 2 de març per mantenir les entrevistes amb els protagonistes del conflicte i posteriorment farà el lliurament de l'informe a les instàncies, institucions i organitzacions pertinents, com es va fer en les dues visites anteriors.

12 de gener de 2002